

5. URHEILUN YTIMESTÄ URHEILEMISEN RAJOILLE

5.1. URHEILULLISTUMISEN PROSESSI

Merkintöjä 1970-1973

- * Koulujenväliset hiihtokilpailut 1970: kymmenes
- * Koulujenväliset hiihtokilpailut 1971: yhdeksäs
- * Luokkapeli jalkapallossa Lyseo 1. 1971: maalivahtina
- * Lyseon viestikisat (10x 200 m): voitto luokalle
- * Aluehiihdot (lääni) 1972: seitsemäs
- * Lyseon hiihtokilpailut 1972: toinen
- * MP-MiPK, D-juniorit jalkapallo 1972: 1-3, maalivahtina 1. jakso (MP)
- * Piirinmestaruuskilpailut hiihdossa 1973: henkkoht. yhdeksäs, viesti: neljäs
- * Koulupiirin hiihdot 1973: toinen
- * Aluehiihdot (lääni) 1973: neljäs
- * Kunnanmestaruuskilpailut 1973, 100 m: ensimmäinen, 14,2 sek; 1000 m: ensimmäinen, 3.08 min

Merkintöjen tulkintaa

Mitä nuo edellä olevat merkinnät kertovat? Tärkeistä etapeista urheiluhistoriassa, kehitymisestä urheilijana, urheilutaitojen paranemisesta vai sekavista sijoituksista pienissä urheilukilpailuissa? Entä mitä on merkintöjen takana; millaista harjoittelua, millaista ajattelua, millaisia kokemuksia?

Urheilusivuja lukeva asiantuntija huomaa heti, että hiihdossa on tapahtunut edistymistä - sijoitukset paranevat. Jalkapallomerkinnät näyttävät epäonnistuneilta yksittäisiltä yrityksiltä ja yleisurheilutulokset ovat korkeintaan tyydyttäviä. Merkinnät kertovat jotakin

olennaista kehityksestäni, mutta mitä muutoksia kätkeytyy tilastojen taakse?

Kylästä kaupunkiin

Yksitoistavuotiaana siirryin pienestä kyläkoulusta suureen kaupunkikouluun. Samalla kulttuurinen ympäristöni muuttui suhteellisen radikaalisti; maaseudun harrastukset näyttivät lapsellisilta, oppikoulun liikuntatunneilla tai välitunneilla ei leikitty perinneleikkejä - siellä urheiltiin tai vain käveltiin ja juteltiin. Ryhmässä piti pärjätä, piti hankkia kommunikaatio- ja pelikompetenssia uusissa sosiaalisissa ryhmissä ja tilanteissa. Puheenvuoroista ja pelipaikoista joutui ensi kertaa kilpailemaan (vrt. Veijola 1990, 8).

Samanaikaisesti kaupunkikouluun siirtymisen kanssa tapahtui yhteiskunnassakin suuria muutoksia: maaseudulla yhä useampi siirtyi palkkatyöhön ja pisti karjan teuraaksi, palkat nousivat ja rahaa oli enemmän kuin aikaisemmin. Toisin sanoen fyysisen ja sosiaalisen turvallisuuden ja vaurauden lisääntyminen, palkkatyöläistyminen ja työn luonteen muuttuminen yhdessä koulutuksen ja ihmissuhteiden merkityksen kasvun kanssa muodostivat muutoksen peruspilarit (Mäkikulmala 1989, 16).

Yleisesti voitaneen puhua sosialisaaion uusista perspektiiveistä, jotka syntyivät 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alkupuolella. Aikakauden muuttuminen merkitsi elämäntavan ja kulttuurin murrosta, agraarinen sai väistyä, mutta uudesta ei oltu vielä varmoja. Ehkä tämä etsintä on jatkunut pitkälle 1980-luvulle asti, koska elämäntapatutkijat lähiöanalyseissaan ja juomakulttuuritutkimuksissaan törmäsivät vielä viime vuosikymmenelläkin jatkuvasti maaltamuuttaneiden ongelmiin kaupunkiolosuhteissa (Kortteinen 1982; Alasuutari 1986; Mäkikulmala 1989).

Etsinnälle on tyypillistä myös epävarmuus, 1970-luvun alussa olivat kaikenlaiset Ufojutut yleisiä, aivan samoin kuin nyt muutosten mullistamassa Neuvostoliitossa. Minä olin kiinnostunut kaikesta kummallisesta, mutta myös ennen kaikkea biologiasta, maantiedosta ja muusta ns. faktatiedosta eli yritin löytää järkeä muutoksiin tietämällä enemmän. Uusia tilanteita riitti: äitini meni ensi kertaa palkkatyöhön vuonna 1971, kun nuorin lapsista täytti kymmenen vuotta. Sekin merkitsi uutta tilannetta, jossa lapsuus muuttui nopeasti nuoruudeksi.

Lapsuudesta nuoruuteen

Nuorisotutkijoille ja nuorisosta päättävillä on ollut vaikeata määritellä nuoruutta, varsinkin sen päättymisajankohtaa. Lapsuudesta nuoruuteen siirtymisessä on kuitenkin nähty tärkeinä tekijöinä biologiset muutokset eli sukukypsyys saavuttaminen, psykologiset muutokset, jotka ilmenevät epävakautena ja sosiaaliset muutokset, joista suhde perheeseen, uusiin ystävä- ja toveripiireihin, eri sukupolviin ja yhteiskunnallisiin organisaatioihin ovat tärkeimmät. (Mäkikulmala 1989, 12-13)

Omista merkinnöistäni henkii se, että oppikouluun siirtymisen epävarmuuden vastapainoksi halusin jotakin konkreettista ja pysyvää. Urheilutulokset ovat absoluuttisia osoituksia kyvystä ja tasosta, niillä voi verrata itseään muihin. Varsinkin fyysinen ja ruumiillinen vertailu on keskiössä 10-15 -vuotiaana sekä tytöillä että pojilla. Me kilpailimme pituuskasvussa, erilaisissa voimaa vaativissa testeissä, urheilussa yleensä sekä verbaalissa ja sosiaalisessa uskalaisuudessa, joka ilmeni erilaisina "vitsien" tai "juttujen" aiheuttamisina, jotka koulun toimesta useimmiten tulkittiin häiriöiksi (vrt. Willis

1984, 36-41). Tietysti tarkkailtiin myös äänenmurrosta sekä karvojen ja sukupuolielinten kasvamista ja muuntumista.

Perheestä porukoihin

Kotikylästä kaupunkiin mennessä myös vertaisryhmät muuttuivat nopeasti: meidän pieni leikkiryhmämme ei enää kokoontunut yhtä usein, kansakoulukaverit jäivät lähes kokonaan unholaan, koska kansakoulu sijaitsi toisessa kylässä, jonne ei oppikouluun menon jälkeen ollut oikeastaan mitään asiaa - maaseutuisuutta kuvastanee se ettei sinne ollut edes tietä, vain kärrypolku.

Olin perheeni ainoa poika, mutta ennen oppikouluun menoa en oikein tajunnut poikana olemisen erityisyyttä, koska kotipiirissä teimme ja koimme sisarteni kanssa samoja asioita eikä kansakoulussakaan tytöillä ja pojilla kovin paljon eroja ollut.

Tilanne kuitenkin muuttui nopeasti. Oppikoulussa uudet kaverit ja heidän myötä uusi vertaisryhmäkuulttuuri tuli löytää poikakoulun koulukavereista. Yritin valita parhaimmat, jotka yksiselitteisesti olivat urheilijoita. Poikia, jotka hiihtivät, yleisurheilivat tai pelasivat jalkapalloa jommassakummassa kaupungin joukkueista. Otin tavoitteekseni tulla yhtä hyväksi kuin nämä pojat, joille kaikki näytti olevan jotenkin helpompaa - oli kavereita, yhteisiä kokemuksia harjoituksista, peleistä ja pelimatkoilta, oli uskallusta kommunikaatioon ja oli arvostusta jopa opettajien taholta. Sosialisatiopisteissäni tapahtui muutos lapsuuden seka- ja leikkiryhmistä- ja henkilökohtaisia suhteita korostavista malleista urheilevan poikaryhmän malleja omaksuvampaan suuntaan.

Poikaporukoiden merkitys oli myös vapauttavaa - minulle syntyi oma perheestä ja pienestä kylästä irrallinen oma maailmani, jonne muilla ei ollut asiaa. Pystyin vertailemaan asioita useammasta perspektiivistä kuin aiemmin. Koulunkäynti ei ollut tärkeätä pelkästään opetuksen ja koulutuksen vuoksi, vaan siksi, että koulun kentällä - konkreettisesti - ratkaistiin omaan identiteettiin liittyviä kysymyksiä fyysisissä harrastuksissa. Positiivista palautetta minun oli monia muita poikia helpompi saada, koska olin alkuvuodesta syntynyt ja pituuskasvuni alkoi melko varhain, joten olin ikäisekseni melko suuri ja maaseudulla töissä, leikeissä ja koulumatkoilla saatu kestävyys ja voimakkuus auttoivat pärjäämisessä.

Ristiriitaisia miehen malleja

Omassa perheessäni isän asema vahvistui, koska oppikoulussa ja urheilussa täytyi oppia miehisiä malleja ja miehistä käyttäytymistä. Isälleni oli urheilu ollut aina tärkeää, joten lisääntyneet yhteiset sulka-, jalka- ja jääpallopelit opettivat minulle kilpailussa tarvittavia ominaisuuksia: jännityksen ja häviön sietokykyä, kurinalaisuutta, keskittymistä ja isän - vastustajan - muuntamista anonyymiksi.

Miehiset mallit eivät olleet aivan ristiriidattomia. Perinteisesti mies on porvarillisessa katsannossa edustanut kulttuuria eli yhteiskuntaa ja järjestystä, nainen luontoa (Falk 1985, 35). Perheessäni miehen malli oli lähellä Falkin ehdottamaa palkkatyöläismiehen ja -naisen mallia, jossa mies paradoksaalisesti edustaakin luontoa ja nainen kulttuuria, koska miehelle sallitaan tunteiden osoitukset, vihastumiset, lyhytjänteisyys ja nainen täytyy olla kurinalainen kodin ja perheen talouden hoitaja (Falk emt.,36). Koulussa taas kasvatettiin pojista miehiä opettamalla kurinalaisuutta, auktoriteettien kunnioitusta ja

pitkäjänteisyyttä, joissa näkyvät nämä perinteiset porvarilliset ja keskiluokkaiset arvot. Poikaryhmissä miesten malli vaihteli; oli keskiluokkaista yksilöllistä mallia varsinkin hyvillä oppilailla, mutta myös työväenluokkaista mallia, jota varsinkin urheilevat poikaryhmät ja heidän kaverinsa edustivat. Urheilevien poikaryhmien malli oli kollektiivinen ja osittain koulunvastainen koulun "naismaisen" paperityön luonteen vuoksi (Willis 1984).

Itse yritin sukkuloida näiden ristiriitaisten mallien keskellä, johon vielä toi lisänsä vanhempien sisarteni kautta välittynyt miehen malli, jossa mies nähtiin jo seksuaalisena olentona ja määreinä lämpö, läheisyys ja rehellisyys. Malleja ei opita sellaisenaan ja itse opinkin pidättäytymään tunteenpurkauksista peleissä isäni kanssa (vastakohta), opin kommunikaatio- ja pelitaitoja koulussa (halu integraatioon) ja opin pitkäjänteisyyttä yksin harjoitellessani (menestyminen). Seksuaalisuudesta en osannut vielä silloin sanoa mitään, mutta luultavasti tyttöjen sanattomat viestit muokkasivat jo silloin ruumiini kautta suhdettani omaan ruumiiseeni ja sitä kautta seksuaalisuuteen (vrt. Jokinen 1989, 100).

Urheiluhistoriaa - kylmää ja kuumaa

Suhtautumistani urheiluun 10-13 -vuotiaana voidaan pitää hyvänä kuvana tapahtumasarjasta, jossa rationalisoin elämäni parempia tuloksia saavuttaakseni. Leikit loppuivat ja keskityin urheiluharjoituksiin, hiihto- ja juoksulenkkeihin, palloharjoitteluun. Kehitys tuntuu tyypilliseltä lapsuudesta nuoruuteen, perheestä kaveripiireihin ja maalta kaupunkiin kontekstissa, mutta miksi juuri urheilu - hiihto ja jalkapallo - ja mikä urheilun luonteessa on nykyajalle ominaista?

Pohjanmaa on pesäpallomaakunta, Kuusamossa hiihdetään ja Tampereella pelataan jääkiekkoa hallissa. Mikkelissä on aina hiihdetty ja pelattu jalka- ja jääpalloa. Suomessa ei ole kovin hyvin tutkittu eri urheilulajien sosiaalishistorioita eli emme tiedä kuin harvassa tapauksessa sen, kuinka joku laji on kulkeutunut jollekin seudulle ja miksi siitä on tullut suosittu tietyllä alueella.

Suomi urheilun suurvaltana teos kertoo 1920- ja 1930-lukujen huippu-urheilusta. Tuon ajan huipuista painijat tulivat maaseudulta, lähinnä Pohjanmaalta ja Uudeltamaalta; hiihtäjät Itä- ja Pohjois-Suomesta, lähinnä Pohjois-Savosta ja Lahden alueelta, yleisurheilijat olivat eteläsuomalaisia. Useimmissa tapauksissa - varsinkin yleisurheilussa ja Lahden hiihdossa - selitys yleisyydelle näkyy löytyvän vahvasta seuraorganisaatiosta ja kilpailujen järjestämisestä. (Häyrinen ja Laine 1989, 197-232). Antero Heikkisen hiihtourheilun historiassa, jossa keskitytään laajuuden, yhteiskunnallisten tavoitteiden ja merkitysten selvittelyyn, nähdään hiihtourheilun edistymisessä myös suojeluskuntien, seurojen ja hiihtotapahtumien merkitys keskeiseksi (Heikkinen 1981). Heimopiirteistä on selityksen löytänyt kirjailija Antti Tuuri, kun hän kiersi Pohjanmaata ja huomasi vimpeliläisen "pesäpallorodun", joka on sekoitus pohjalaisia kalastajia ja metsäntekijöitä, rantaruotsalaisia ja savolaisia kaskenpolttajia (Tuuri 1989, 279).

Mikkelin alueella hiihto oli jo kaksikymmentäluvulla suosittua huipputasollakin (Häyrinen ja Laine, 221) ja jalka- ja jääpalloa on organisoidusti harrastettu ainakin vuodesta 1928 (Mikkelin Palloilijoiden perustamisvuosi). 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa Mikkelin seudulta löytyi paljon huippuhihtäjiä: Kalevi Hämäläinen, Eero Kolehmainen ja Arto Tiainen etunenässä. Mikkelin Hiihtäjät voitti viestimestaruuksia useana vuonna 1960-luvun alussa. Jääpallossa Mikkelin Palloilijat pelasi mestaruussarjassa, kuten

jalkapallossakin, jossa myös vuonna 1946 perustettu TUL:n (myöhemmin TUK:n) seura Mikkelin Pallo-Kissat pelasi muutamana vuonna.

Kulttuurinen tausta hiihtoon ja jalkapalloon syntyi alueellisen urheiluhistorian kautta. Oli normaalia harrastaa hiihtoa ja jalkapalloa, oli samaistumiskohteita, harjoitusmahdollisuuksia ja seuraorganisaatioita. Yksi tärkeimmistä kulttuurisen uusintamisen paikoista oli jalkapallokatsomo Mikkelin urheilupuistossa, jonne joka sunnuntai-ilta kerääntyi monituhantinen yleisö kannustamaan omiaan, mutta myös tapaamaan ystäviään, näyttäytymään ja luomaan uusia merkityksiä elämäänsä.

Nuorelle pojalle katsomokulttuuri oli tärkeää. Katsomosta käsin määriteltiin pelaajien ja joukkueiden asemaa yhteisössä. Jokainen pelaaja oli katsojille tuttu, kuin naapurin poika, vaikka tunteminen olisi rajoittunut tähän katsomisaktiin. Pienessä kaupungissa toki tunnettiin taustat; kuvaan kuului kommentoida kanssakatsojille myös pelaajan perhettä, työtä ja tyttöystäviä. Joka tapauksessa pelaajat olivat tärkeitä henkilöitä ja heidän edesottamuksiaan seurattiin. Ja tunnelma oli erikoinen, ihmiset saattoivat näyttää tunteitaan, nousta ylös ja huutaa suoraa huutoa hyvässä tilanteessa. Sel- laisten tunteiden nostattamiseen tulisi minunkin pystyä pelaajana, ajattelin silloin.

Katsomohurmion kääntöpuolena on urheilemisen raadollinen puoli -harjoittelu ja kilpailu. Oma tavoitejohteinen urheilemiseni oli toisaalta kylmää rationaalisuutta korostavaa ja toisaalta kuumia tunteita nostattavaa. Harjoittelin yksin sekä hiihtoa että jalkapalloa tuntikaupalla, jotta pärjäisin toisille. Kun 12-vuotiaana menin jalkapalloyoukkueeseen ja pääsin maalivahdiksi, niin epäonnistuminen ensimmäisessä ottelussa lopetti harrastuk- seni siihen paikkaan. Se oli kuumaa kylmyyttä: kylmä suihku kuumille haaveilleni.

Urheilullistumisen prosessi

Urheilullistuminen on käsite, jonka avulla voidaan analysoida eri elämän aloilla tapahtuvaa laadullista kehitystä, joka johtaa yhä suurempaan elämän rationalisointiin ja määrälliseen arviointiin. Lars-Henrik Schmidtin mielestä urheilullistuminen johtuu asioiden kvantifioimisesta ja urheilussa kokemusten muokkaamisesta abstraktiin sentti-gramma-sekunti -muotoon, jolloin ennätykset ja tulosten parannukset nousevat keskiöön. Kehitys, edistys, tuotanto, suoritus tai uudistuminen, jännitys ja palautumattomuus kuvaavat tätä modernin maailman ilmiötä, joka on löydettävissä niin taloudesta, politiikasta kuin kulttuuristakin 1800-luvun puolivälin jälkeen. (Schmidt 1985, 142-143)

Oma kertomukseni ikävuosilta 10-13 on osa urheilullistumisen prosessia yksilötasolla. Pyrin parantamaan tuloksiani urheilussa, kirjasin hiihto- ja juoksukilometrit tarkasti muistiin, tein itselleni testijuoksuja ja vertasin niitä silloin yleistyneisiin ikäkausitilastoihin ja aloin käymään kilpailuissa. Omat tuntemukset jäivät varjoon, kun universaalit arviointikriteerit alkoivat määritellä suoritusta. Kriteerit saatiin joko lehdistä (tilastot), liikunnanopettajalta (erilaiset taulukot) ja kilpailuista (sijoitus, aika). Samalla pyrkiesäni yhä parempiin tuloksiin aloin harjoitella yhä enemmän ja pitkäjänteisemmin, tietoa hankin milloin mistäkin, kuuntelemalla valmentajia ja urheilijoita, lukemalla lehtiä ja harjoitusoppaita.

Voidaan puhua yleisellä tasolla myös modernista ruumiinkulttuurista, joka on olympismin läpituokemaa. Sen iskulause nopeammin-korkeammalle-voimakkaammin on 1900-

luvun kuluessa kolonialisoinut yhä syvemmältä ruumiillisuuden aluetta - ei ihme, että Johan Huizinga ei laskenut modernia urheilua leikin joukkoon. Schmidt on myös skeptinen: hän näkee tulevaisuudelle kaksi suuntaa: teknologinen urheilukone tai luonnonmukainen vihreä ruumiinkulttuuri (Schmidt 1985, 144).

Niin helppoon kahtiajakoön ei oma kvantifioitunut urheilun harrastukseni sentään pudonnut, mutta selvästi ruumiillisuuteni alkoi muuttaa muotoaan ja liikunnallisille harrasteille löytyivät uudet määreet, jotka korostivat kokemusten sijasta enemmän tuloksia. Enää en riehaantunut liikuntaleikkeihin niin kuin aiemmin, nyt harjoittelin tietyn matkan, ajan tai harjoitteen verran ja yritin muistaa myös levätä välillä, jotta harjoitusvaikute olisi paras mahdollinen.

Muodonmuutoksen voisi kuvata hyppäyksenä syklisestä maailmasta - maaseudusta, leikeistä, lapsuudesta, perheestä, naisesta - lineaariseen maailmaan - kaupunkiin, urheiluun, nuoruuteen, kouluun, mieheen. Hyppäys ei ollut kertakaikkinen ja myös syklinen maailma jäi elämään, mutta ainakin tuona epävarmuuden voittamisen aikana piti pärjätä lineaarisessa - urheilun ja teollisen yhteiskunnan kellonaikojen ja aikataulujen (Eichberg 1987, 75) - maailmassa ja siinä urheilu oli minulle tärkein väline.